

LEVÉLSZEKRÉNY

Büky László írja: KEMÉNY GÁBOR írt a közelmúltban az „és-sel nem kezdünk mondatot” nyelvhelyességi babonáról egy BENCZE LÓRÁNTTÓL való megállapítás kapcsán (MNy. 2006: 256). BENCZE „egy oldalvágás erejéig megemlíti – idézi KEMÉNY GÁBOR – a nyelv művelőket, imígyen: a lelkes nyelv művelők, akárcsak a zöldek, több kárt tesznek néha, mint a környezetszennyezők. Kiirtanak a mondatkezdő *és*-eket a Halotti Beszédből is”. Ezután KEMÉNY GÁBOR szakmai tapasztalatára, valamint a NyKk.-re és a NymKsz.-ra hagyatkozva elmondja, hogy az „és-sel nem kezdünk mondatot” kitétel aligha található meg a „lelkes [?] nyelv művelők” nézetei között. A TOMPA JÓZSEFTŐL származó, NyKk.-ből származó megállapítás azt mondja, hogy a szóban forgó kötőszó „bátran használható még előzmény nélkül vagy csak odagondolt előzménnyel is, a szót új tárgyra terelő céllal, pl. *És* te mit kerestél ott?”.

Nos: a HB. és K. számos *és* kötőszavának szerepköréhez a KEMÉNY GÁBOR által mondottakon kívül azt kell figyelembe venni, hogy ezeknek csupán egy része van szövegmondat elején, a többi nem. A HB. és K. központozásáról írott munkájában PÁSZTÓ ANDRÁS (MNy. 1988: 188–9) megállapította, hogy a szövegmondatok kezdete piros nagybetűvel van jelölve, s az előző szövegmondat végén mindig pont van; ha pont után kisbetűs a kezdés, szövegmondategység (tagmondat) következik. Erre hivatkozik később BENKÓ LORÁND is (Az Árpád-kor magyar nyelvű szöveg emlékei. Akadémiai Kiadó, Bp. 1980. 363). Nos: kisbetűs *és* négy, (piros) nagybetűs hét van. Utóbbiak száma, illetőleg használata a HB. és K. szövegfelepítésének jellegéből fakad. S e tekintetben talán nem is az előzmény nélküliség, az új tárgyra való terelés a cél, az *és* „inkább a beszélőnek azt a törekvését érzékelteti, hogy az általa előzőleg elmondottakhoz hozzáadjon valamit. Ehhez hasonló funkciót gyakran tölt be a mondatkezdő *Továbbá*”, e pragmatikai kötőszóhasználatra példa: „Péter miért nem került elő? *És* te hol voltál azon az éjjelen?” (TEUN A. VAN DIJK, Pragmatikai kötőelemek. Tanulmányok / Studije. A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék / Novi Sad, 1982. 86). Már az ÉrtSz. megfelelő szócikkében is található példa az *és* pragmatikai szerepkörben való használatára (*és* C. 2., 2.||a.).

A HB. és K.-beli stíluseljárási módozatot – *Efuimagguc uromc iften kegilmet; Efuimagguc fzen achfin mariat; Efuimagguc fzent peter urot* stb. – gyakorta találni. A XX. század első felének lírájában például Füst Milán költeményeit jellemzi az efféle szövegépítés, és a „metaplazmikus természetű a *s-és* kettős alak [használata], melyekkel [...] igen sok sorát vagy mondatát kezdi, [...] amelyeknek ritmikus használata hol alliterációt, hol anaforát, hol poliszindetont eredményez” (VÍGH ÁRPÁD, Retorika és történelem. Gondolat, Bp. 1981. 433).